

หม้อตาหม้อยาย

องค์ บรรจุน

แบบแรกที่ได้ยินคำว่า “ยาย” คนบ้านหนองขาวไม่ได้นึกถึง “แม่ของแม่” แต่จะนึกถึงวิญญาณบรรพชนผู้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจปกป้องดูแลลูกหลานให้มีความสุข และไม่ใช้เพียงวิญญาณต้นตระกูลทางฝ่ายหญิงเท่านั้น แม้ฟังแล้วอาจให้ความรู้สึกคล้ายสังคม

ผู้หญิงเป็นใหญ่ หรือมาตาธิปไตย (Matriarchy) อย่างสมัยบรรพกาลก็ตาม แต่ยายในที่นี้หมายรวมถึงวิญญาณปู่ย่าตาทวดผู้ล่วงลับทั้งข้างพ่อข้างแม่ ที่มีสถานะเป็น “สถาบัน” (Institute) ไม่จำเพาะเจาะจงใครคนใดคนหนึ่ง เพศใดเพศหนึ่ง ซึ่งคำว่า “ยาย” นี้ย้อนย่อมาจากคำว่า “หม้อยาย” และ “หม้อตาหม้อยาย” อีกชั้น ที่ใช้เรียกสัญลักษณ์การนับถือ เช่น ไม้ผีประจำตระกูล (Totem)

สัญลักษณ์การนับถือเช่น ไม้ผีประจำตระกูล (Totem) ของคนบ้านหนองขาวที่สืบทอดต่อกันมาแต่โบราณ โดยมากจะเป็นหม้อดิน ที่มาของชื่อเรียก “หม้อตาหม้อยาย” ยังมีสัญลักษณ์อื่นๆ อีกบ้างไม่มากนัก เช่น ตะกร้า กระบอ กว๊าย ชาม จาน และบ้าน

โดยจะเรียกชื่อสัญลักษณ์ผีประจำตระกูลของตนเหล่านี้ว่า ตะกร้ายาย กระบอยาย ถ้วยยาย ชามยาย จานยาย และบ้านยาย เป็นต้น เป็นสัญลักษณ์ที่จะแสดงให้เห็นว่าคนผู้นั้นสืบเชื้อสายตระกูลมาจากไหน

คนบ้านหนองขาว อำเภอดำม่วง จังหวัดกาญจนบุรี เชื่อกันว่าพวกตนเป็นคนไทยแท้แต่โบราณ ไม่ได้อพยพมาจากไหน อยู่อาศัยกันมาที่นี้แต่โบราณ อย่างน้อยก็ตั้งแต่สมัยอยุธยา เป็นคนไทยที่ไม่มีเชื้อสายคนชาติใดปน ในขณะที่นักวิชาการระบุว่ามีความเป็นไปได้ที่จะมีเชื้อมอญ เพราะสำเนียงพูดเหน่อต่างจากคนท้องถิ่นเมืองกาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี หรือนครปฐม ที่ต่างก็เหน่อไปคนละแบบ รวมทั้งความเชื่อเรื่องหม้อ

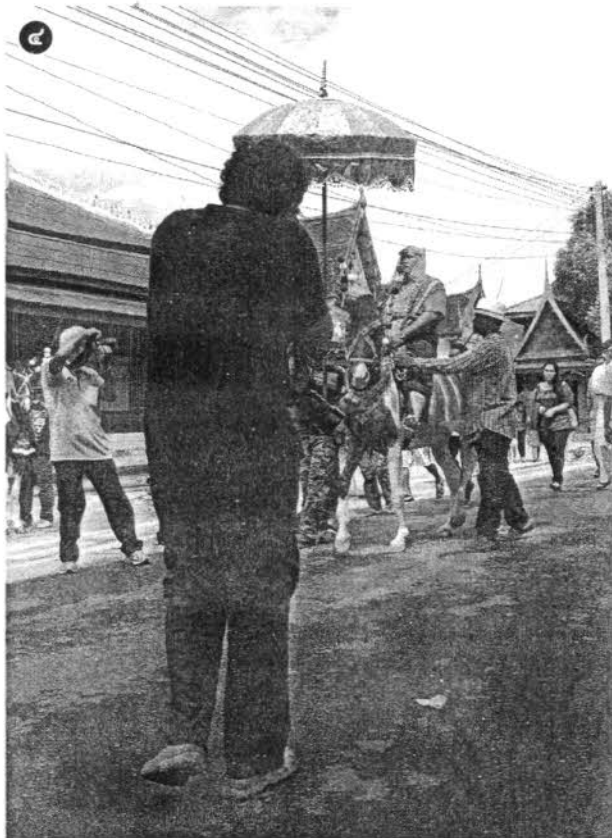
ดาหม้อยาย ที่คล้ายกับความเชื่อเรื่องผีบรรพชนของมอญ

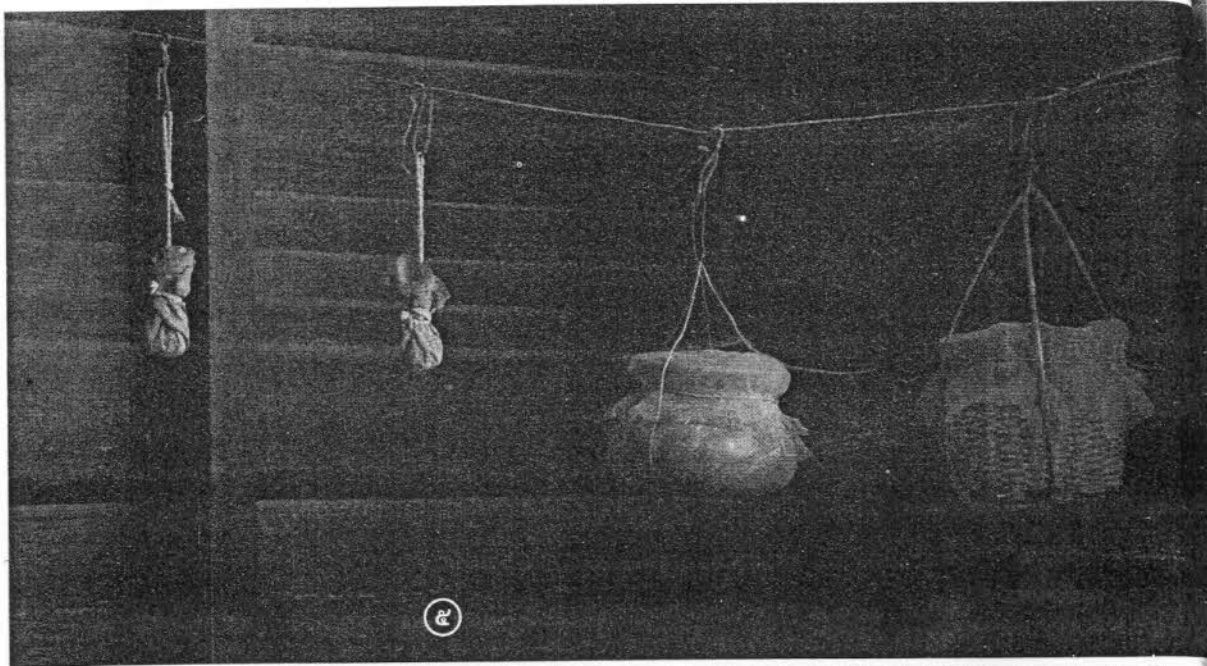
สอดคล้องกับพระครูถาวรกาญจนนิมิต (จีระศักดิ์ อึ้งตระกูล) อดีตเจ้าอาวาสวัดอินทาราม ที่เชื่อว่าคนบ้านหนองขาวเป็นไทยแท้ แต่วิถีชีวิตและวัฒนธรรมนั้นอาจเป็นมอญ เช่น การแต่งกายนาคก่อนบวช ความเชื่อเรื่อง“หม้อยาย” ซึ่งเป็นความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีบรรพชน แต่เนื่องจากไม่หลงเหลือภาษาพูด โบราณวัตถุ และ

- ๑ บรรยากาศภายในชุมชนบ้านหนองขาว ตำบลหนองขาว อำเภอดำม่วง จังหวัดกาญจนบุรี
- ๒ วัดอินทาราม วัดประจำชุมชนบ้านหนองขาว
- ๓ ได้ทุนเรือนคือที่ว่างตั้งนั่งสนทนา ท่อผ้า และเตียงหลานของผู้หญิงสูงอายุในชุมชนบ้านหนองขาว
- ๔ ประเพณีแห่หน้าคนบนหลังม้าชุมชนบ้านหนองขาว

โบราณสถาน รวมทั้งเรื่องเล่าของปู่ย่าตายายที่เกี่ยวกับมอญจึงไม่สามารถสรุปให้ชัดเจนลงไปได้

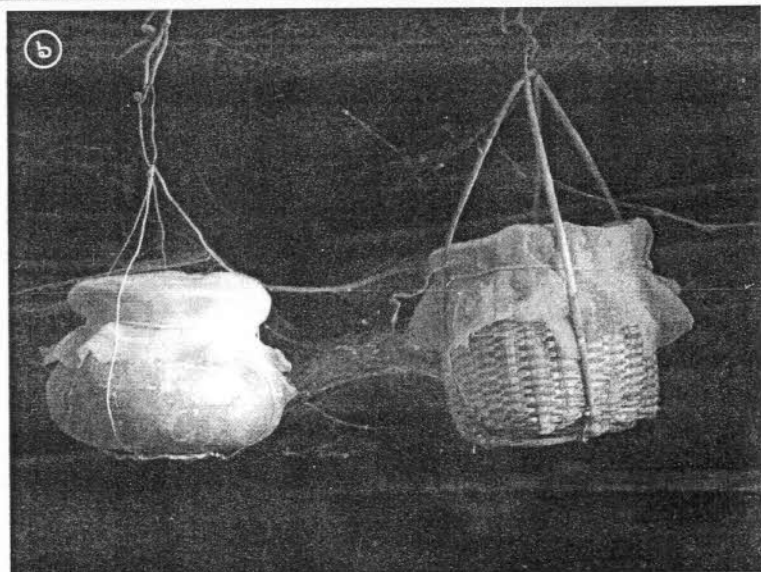
เป็นไปได้หรือไม่ว่าชาวบ้านหนองขาวเป็นคนไทยแท้ไม่มีการผสมกลมกลืนทางสายเลือดกับคนชาติอื่น ทั้งที่ชุมชนแห่งนี้อยู่บนเส้นทางเดินทัพแต่โบราณระหว่างหงสาวดี ด้านเจดีย์สามองค์ และกรุงศรีอยุธยา ทั้งกองทัพพม่ายกเข้าโจมตีอยุธยา และกองทัพอยุธยาโจมตีกลับ การเป็นชุมชนบนเส้นทางเดินทัพ และทางผ่านของการกวาดต้อนเชลยศึก รวมทั้งการเดินทางของพ่อค้าวาณิช นักบวช ตลอดจนชาวบ้านตามแนวชายแดนในยามว่างวันสงคราม จะเป็นไปได้มากน้อยเพียงใดที่คนบ้านหนองขาวสามารถอ้าง

ความเป็นชาติพันธุ์ไทยแท้บริสุทธิ์เอา
ไว้ได้ ทั้งที่นักวิชาการเองก็ไม่อาจให้
คำจำกัดความคำว่า “ไทยแท้” ได้อย่าง
ชัดเจน แต่การที่ไม่เคยมีเรื่องเล่าว่า
ปู่ย่าตายายชาวบ้านหนองขาวเป็นใคร
มาจากไหน จึงทำให้คนบ้านหนองขาว
ยืนยันว่าตนเป็นไทยแท้ อย่างไรก็ตาม
คนไทยแท้บ้านหนองขาวก็ได้ซึมซับ
รับเอาวัฒนธรรมของผู้คนต่างๆ ที่ผ่าน
ไปมาบนเส้นทางเดินทัพ เส้นทางการค้า
และเผยแผ่ศาสนาเข้าไปในตัวเอง
ทั้งด้านศาสนา ภาษา ความเชื่อ การ
แต่งกาย และอาหารการกิน ตั้งแต่
ในอดีตกระทั่งปัจจุบัน ที่ยังมีคน
ชาติพันธุ์อื่นเข้ามาปฏิสัมพันธ์ด้วย
หลากหลายตลอดเวลา เช่น มอญ
พม่า กะเหรี่ยง จีน อินเดีย และลาว

ความเป็นมาของชุมชนบ้าน
หนองขาวมีเรื่องเล่าร่วมสมัยกับ
รัชกาลพระเจ้าเอกทัศ กษัตริย์องค์
สุดท้ายในแผ่นดินอยุธยา เมื่อพม่า
ยกกองทัพเข้าโจมตีจนต้องเสียกรุง

เป็นครั้งที่ ๒ ขุนนางนักปราชญ์ราช
บัณฑิตช่างศิลป์ไพร่บ้านพลเมืองถูก
กวาดต้อนไปพม่าจำนวนมาก ในส่วน
ของราษฎรบ้านดงรังและบ้านดอน
กระเดื่อง (ปัจจุบันทั้ง ๒ หมู่บ้านได้
รวมเป็นบ้านหนองขาว) อยู่บนเส้นทาง
ผ่านกองทัพ ได้รวมกำลังรับมือพม่า
ดังปรากฏถูกรบเป็นหลักฐานให้เห็น
ร่องรอยการต่อสู้ในครั้งนั้น ชาวบ้าน
เรียกบริเวณดังกล่าวว่า “ทุ่งคู” มาจน

ถึงในราวปี พ.ศ. ๒๕๓๐ ได้มีชาว
บ้านขยายพื้นที่ทำนาเข้าไปครอบคลุม
พื้นที่ทุ่งคู ปัจจุบันบริเวณดังกล่าวได้
ถูกไถแปรเป็นนาข้าวไปหมดสิ้น ส่วน
ทางทิศใต้ของบ้านหนองขาวปัจจุบัน
เดิมเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านดงรัง ยังคง
ปรากฏซากปรักหักพังของเจดีย์ อุโบสถ
พระพุทธรูป กำแพงแก้ว และใบเสมา
ปัจจุบันได้รับการบูรณะเป็นวัดชั้นใหม่
ชื่อว่า วัดใหญ่ดงรัง (วัดส้มใหญ่)

แม้เรื่องเล่าการมีส่วนร่วมในสงครามครั้งนั้นจะมีโครงเรื่องคล้ายวีรกรรมของชาวบ้านบางระจัน และมีจุดจบแบบเดียวกัน ด้วยกำลังเพียงหยิบมือจึงไม่สามารถต้านกองทัพมหาได้ ชาวบ้านจำนวนหนึ่งล้มตาย บางส่วนถูกกวาดต้อนเป็นเชลย ที่เหลือเล็ดลอดแตกฉานซ่อนตัวในป่าเขา ช้อนตัวอยู่ตามป่าเขา และวัดวาอาราม บ้านเรือนถูกเผาทำลาย

ภายหลังเมื่อบ้านเมืองกลับเป็นปกติแล้ว ราษฎรทั้ง ๒ หมู่บ้านออกจากरणซ่อนตัว ได้รวมกันตั้งหมู่บ้านขึ้นใหม่ใกล้กับหนองน้ำ เรียกกันว่า

หนองหว้าดอกขาว เนื่องจากมีหว้าออกดอกสีขาวปกคลุมทั่วบริเวณหนองน้ำ ต่อมาชื่อหนองน้ำนั้นได้กลายเป็นชื่อหมู่บ้าน ทว่าเกิดการกร่อนเสียงเหลือเพียง บ้านหนองขาว ปัจจุบันร่องรอยของหนองน้ำแห่งนี้ยังอยู่ในหมู่ที่ ๓ บ้านหนองคอกวัว แม้หนองน้ำแห่งนี้จะถูกกลบกลายเป็นที่ตั้งบ้านเรือน แต่ไม่ว่าจะถมหนองน้ำแห่งนี้อย่างไร ก็ยังมีสภาพเป็นหนองน้ำอยู่ เพราะเมื่อถึงไ้สักระยะหนึ่งก็มักจะมึน้ำเอ่อขึ้นมาเสมอ

บ้านหนองขาวเป็นชุมชนขนาดใหญ่ กระทั่งมีคำกล่าวกันว่า “หมู่บ้าน

ใหญ่ไ้เกินไม้ตก” จึงเป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการหลายแห่ง ได้แก่ สถานีอนามัย สถานีตำรวจ และโรงเรียนประถมศึกษา ใหญ่มีถนนหลวงสายสุพรรณบุรี-กาญจนบุรีตัดผ่าน เป็นเส้นทางเดินทางไปยังตัวเมืองกาญจนบุรี ที่สำคัญคือบ้านหนองขาวมีวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่น่าสนใจมากมาย เช่น การโกนจุก บวชนาค ทรงเจ้า แห่นางฟ้า สวดพระมาลัย การทำศพ การเล่นเพลงเหย่ย ซึ่งเป็นเพลงพื้นบ้านย่านนี้ และความเชื่อเรื่องหม้อดาหม้อยาย เป็นต้น

ความเชื่อเรื่องหม้อดาหม้อยายถือเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนบ้าน

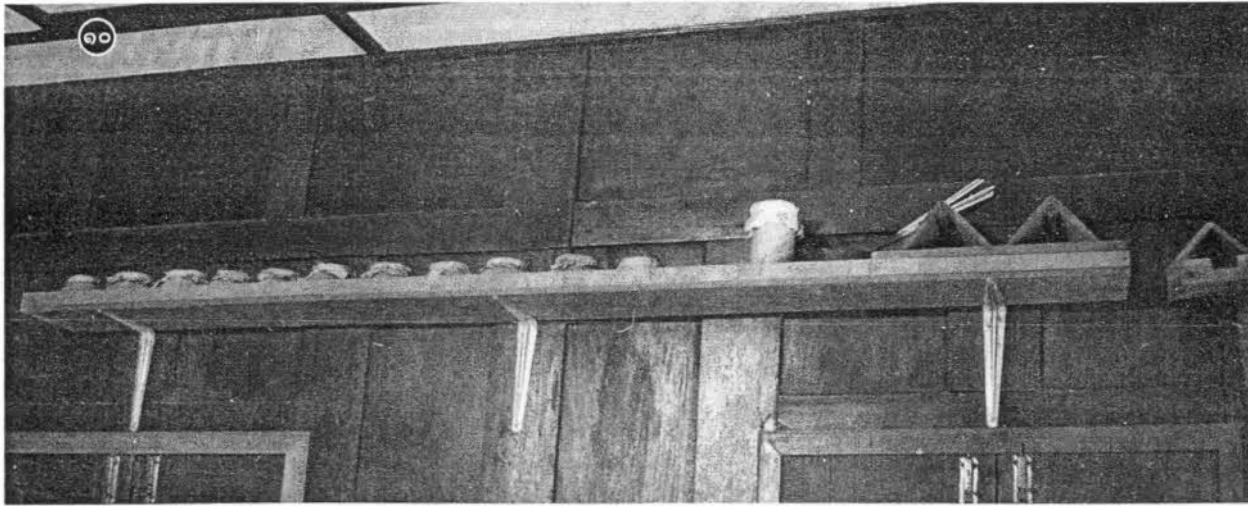
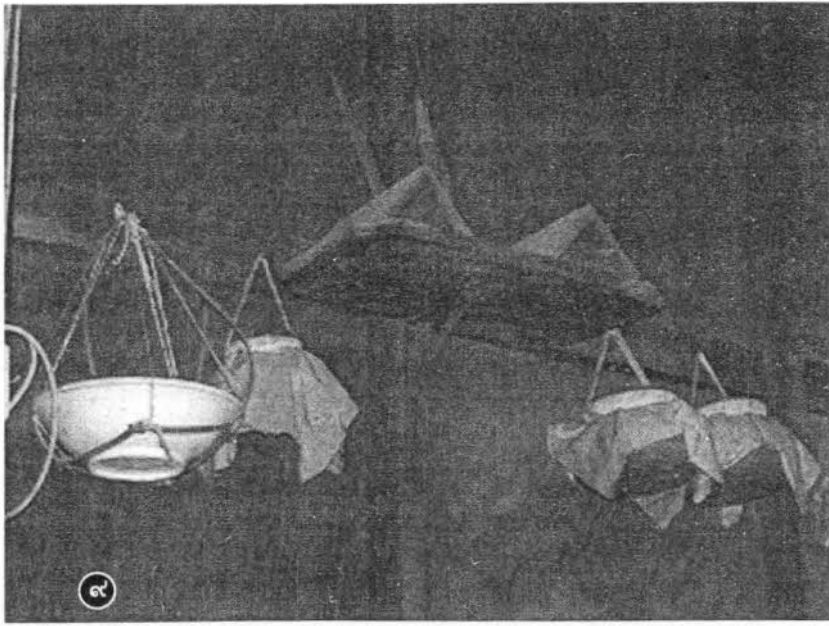

๕-๖ “หม้อไหม้” หม้อเซ่นไหว้มีบรรพชนของชุมชนมอญบ้านเขาทอง ตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

๗ หม้อดินเสี่ยงทายในพิธีกรรม “ชักกะโลน” หรือพิธีส่งลูกสาว เพื่อส่งคู่ติดตามออกล่าวฟอปูประจำหมู่บ้านหลังแต่งงานออกเรือนของชาวมอญอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

๘ ศาลพ่อแม่ (ไม้แกะสลักรูปอวัยวะเพศหญิงและชาย) ภายในชุมชนบ้านหนองขาว

หนองขาวที่สำคัญ ที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต กระทั่งเป็นจุดเด่นที่เป็นจุดแข็งทางการท่องเที่ยวอย่างหนึ่งในปัจจุบัน

การเซ่นไหว้หม้อดาหม้อยายหรือที่ชาวบ้านเรียกสั้นๆ เป็นที่รู้จักกันว่า “ยาย” นั้นสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ชาวบ้านหนองขาวเชื่อว่ายายจะเป็นผู้ปกป้องรักษาให้ทุกคนในบ้านมีความสุข ยายจะช่วยเหลือดูแลให้ทุกคนพ้นภัยอันตรายทั้งปวง ดังนั้น เมื่อลูกหลานแต่งงานและแยกครัวออกไปเป็นของ

ตนเองก็ต้องรับยายไปอยู่ด้วย

เมื่อแต่งงานกัน ผู้หญิงจะต้องรับผีตามฝ่ายชาย แต่ก็รับยายของตัวเองไปอยู่ด้วย โดยนำหม้อฝ่ายชายและหญิงรวมกัน (หากนับถือผีเดียวกัน) เช่น ฝ่ายชาย ๕ ใบ ฝ่ายหญิง ๔ ใบ เป็น ๙ ใบ เพิ่มของฝ่ายหญิงอีก ๑ ใบ ก็จะต้องซื้อหม้อใหม่ ๑๐ ใบ ดังนั้น ในบางบ้านจึงอาจมีหม้อเป็นร้อยใบ เพราะเป็นตระกูลเก่าแก่สืบทอดกันมาหลายชั่วคน ในแต่ละปีก็ต้องนำหม้อลงมาทำความสะอาด หากแตก

ร้าวก็ซื้อเปลี่ยนใหม่ โดยทั่วไปจะมีการเซ่นไหว้ในเดือน ๖ ของทุกปี ซึ่งตรงกับเดือนเมษายน-พฤษภาคม (เป็นช่วงเวลาเดียวกับที่คนมอญไหว้ผีบรรพชน) เครื่องเซ่นไหว้และช่วงเวลาในการเซ่นไหว้อาจไม่เหมือนและไม่ตรงกัน แล้วแต่ว่าตระกูลของใครจะทำสืบทอดกันมาอย่างไร

ในการรับยายไปอยู่ด้วยต้องเตรียมสิ่งของดังต่อไปนี้ คือ หม้อดินเท่ากับจำนวนหม้อยายของพ่อแม่ ผ้าขาวสำหรับปิดปากหม้อ ด้ายดิบสำหรับผูกปากหม้อและเชือกสำหรับ

แขวน ขี้ผึ้งสำหรับให้พ่อแม่ปั้นหุ่นยาย หมากพลู เท่ากับจำนวนยาย มะพร้าวเท่ากับจำนวนตะกร้า (สำหรับยายตะกร้า) ตะกร้าสาน ตามจำนวนยาย ชาม บ้านไม้ ๒ หลัง ดาบไม้ (เจรีด) เท่ากับของพ่อแม่ หัวข้าวหัวแกง (ข้าวแกงปากหม้อดักแบ่งมาทันทีที่หุงข้าวต้มแกงสุกโดยยังไม่มีใครดักไปกินก่อน และห้ามชิมอาหารทุกชนิดที่ทำเซ่นไหว้ยายขณะปรุง เพราะจะถือว่าเป็นการกินก่อนยาย) ขนมต้มแดงต้มขาว น้ำ และ

ดอกไม้รูปเทียน

กำหนดการรับยายจะทำกันในเดือน ๖ และต้องเป็นวันศุกร์ ผู้รับยายจะหาปลิงของต้องนำไปบ้านพ่อแม่ พ่อแม่จะจัดเตรียมมอขายให้กับลูก โดยนำซีฟิ่งปั้นเป็นรูปคนเท่าจำนวนยาย ใส่หม้อ ตะกร้า ชาม หรือใส่บ้าน จัดเตรียมใส่หาบให้เรียบร้อย และบอกกล่าวกับยายว่า “ป๋าย่าตายายไปอยู่กับลูกหลาน ให้ลูกหลานทำมาหากิน ร่ำรวย มีโชคมีลาภอยู่เย็นเป็นสุข” จากนั้นลูกจะหาบหม้อยายกลับบ้าน โดยมีแม่เดินมาส่งที่บ้าน ในระหว่างทางหากมีใครทักทายห้ามพูดคุยด้วย จนกว่าจะถึงบ้าน เมื่อถึงบ้านให้นำหม้อยายไปแขวนไว้ข้างฝาบ้านตามทิศทางที่พ่อแม่บอก เสร็จแล้วจุดเทียนและ

รูป ๓ ดอก บอกกล่าว “ขึ้นปีใหม่เดือนใหม่ ลูกหลานได้รับป๋าย่าตายายมาอยู่ด้วย ขอให้ลูกหลานอยู่เย็นเป็นสุข” โดยจะต้องจุดเทียนติดต่อกัน ๓ วัน หลังจากรับยายมาอยู่ด้วย จากนั้นก็จะเป็นพิธีเซ่นไหว้ประจำปี โดยจะทำกันในเดือน ๖ ของทุกปี ข้าวของเครื่องใช้ประกอบด้วย บายศรีปากชาม ขนมต้มแดงต้มขาว หัวข้าวหัวแกง หมากพลู น้ำ และดอกไม้รูปเทียน และเครื่องเซ่นไหว้ยายของแต่ละครอบครัวอาจจะแตกต่างกัน ขึ้นกับแต่ละตระกูลจะปฏิบัติกันมาดังกล่าวแล้วข้างต้น

ในการรับยายไปอยู่ด้วย ผู้เป็นลูกจะต้องหาบไปจากบ้านพ่อแม่เท่านั้น ไม่เช่นนั้นเชื่อกันว่ายายจะไม่ไปอยู่ด้วยและจะต้องกลับมารับใหม่ ในกรณีที่บ้านอยู่ไกลก็อาจต้องทำเป็นหาบออกจากบ้านพ่อแม่เป็นพิธีแล้วนำขึ้นรถ โดยจะต้องอุ้มกระຈาดไว้กับ

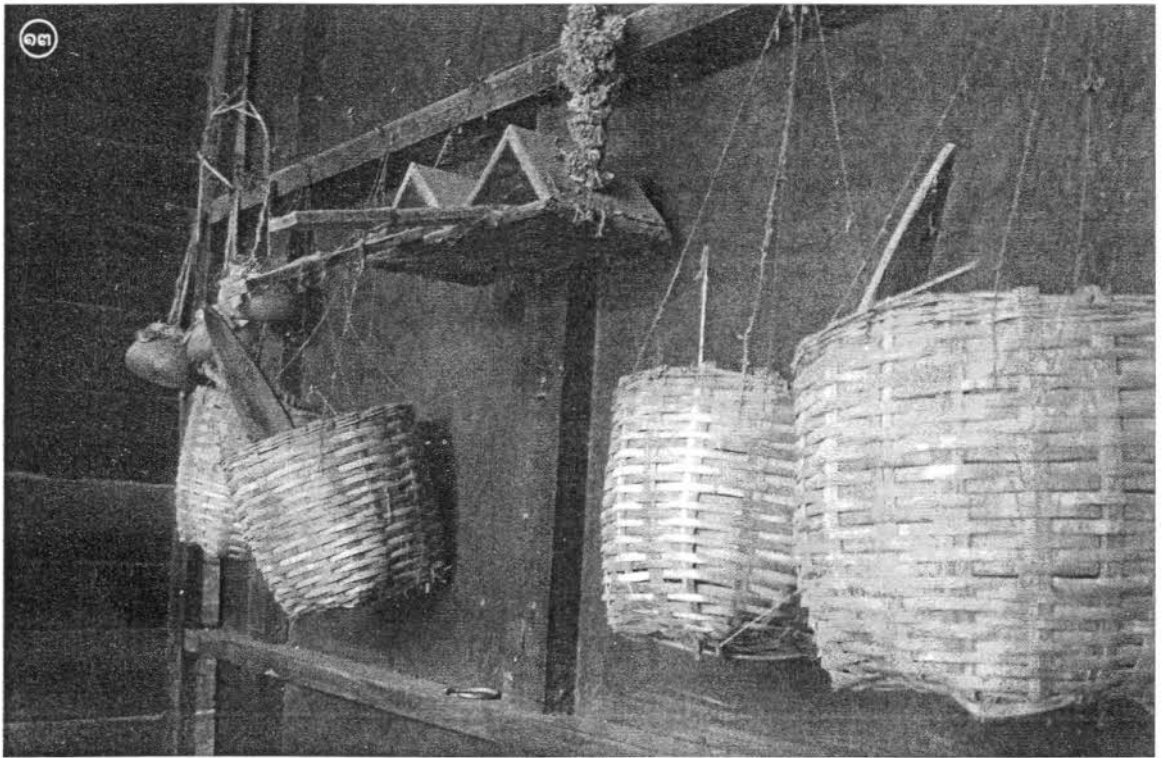
๙ ขามยาย บ้านยาย และหม้อยายบนหิ้งในห้องนอนชาวชุมชนบ้านหนองขาว

๑๐ หม้อยาย กระบอกยาย บ้านยาย และตะกร้ายายบนหิ้งในห้องนอนชาวชุมชนบ้านหนองขาว

๑๑ บ้านยาย ตะกร้ายาย หม้อยาย และเจ็ดในในห้องนอนชาวชุมชนบ้านหนองขาว

๑๒ ป้ายทองเที่ยว “หม้อยาย” สถานที่สำคัญในรายการการท่องเที่ยวชุมชนบ้านหนองขาว

ตัวตลอดทาง เมื่อใกล้ถึงบ้านจึงลงจากรถแล้วหอบเข้าบ้าน ที่สำคัญจะต้องถึงบ้านก่อนเพล ไม่เช่นนั้นแล้วก็ต้องกลับไปรับยายมาใหม่ภายหลัง นอกจากนี้ยังเชื่อว่า ห้ามรับยายมาด้วยการใส่กระสอบ ใส่ถัง หรือภาชนะอื่นใด ซึ่งเป็นสิ่งที่ยายไม่ชอบและยายจะไม่มาอยู่ด้วย

อย่างไรก็ตาม สัญลักษณ์การนับถือผีประจำตระกูล (Totem) ที่ต่างกัน มีชื่อเรียกและรายละเอียดในการปฏิบัติเช่นไหว้ยายแตกต่างกันไปด้วย นั่นคือ

ยายในหม้อ ไม่มีชื่อเรียกเฉพาะ โดยมากเรียกว่า “ยาย” อยู่ในหม้อดินขนาดเล็ก และมีตุ๊กตาปั้นด้วยขี้ผึ้ง ๑ ตัว ปิดฝาหม้อด้วยผ้าขาวมัดด้วยด้ายดิบ แขนวโอบนข้างฝาในห้องนอน แต่ละบ้านจะมีหม้อไม่เท่ากัน ขึ้นกับการสืบทอดกันมาในตระกูลดังกล่าว

๑๓ หม้อยาย ตะกร้ายาย เจริต และบ้านยาย แขนวบนผนังของชาวชุมชนบ้านหนองขาว

แล้ว โดยจะต้องรับยายมาหากแยกครัวออกไปอยู่ต่างหาก ถ้ายังอยู่ในบ้านพ่อแม่ก็ต้องรับ เมื่อถึงเดือน ๖ ก่อนเข้าพรรษาจะต้องทำพิธีเช่นไหว้ยาย และใส่หมากพลูลงหม้อหม้อละ ๑ คำ โดยจะต้องคอยเปลี่ยนหมากพลูใหม่ทุก ๖ เดือน

ยายในตะกร้า มีชื่อว่า “ยายตลับสี่” อยู่ในตะกร้า ๒ ใบ ในตะกร้าใส่มะพร้าวแห้งทั้งเปลือกและมีขี้ผึ้ง (เช่นเดียวกับมะพร้าวที่คนมอญเช่นไหว้บรรพชน ซึ่งจะเรียกว่า มะพร้าวหางหนู) พร้อมเจริญ เป็นแผ่นไม้ยาว ๑ สอก เขียนรูปพระรามไว้ปลายไม้จะเช่นไหว้ในวันขึ้น ๔ คำ เดือน ๔ ต่างจากยายอื่นๆ ในการเช่นไหว้ทุกปีจะต้องเปลี่ยนมะพร้าวและใส่หมาก

พลูลงตะกร้า ๑ คำ และหากมะพร้าวแห้งออกก็จะถือว่าลูกหลานทำมาคำขึ้นเจริญอกงาม เป็นนิมิตหมายที่ดี

ยายในซาม มีชื่อต่างๆ กันไป เช่น “ยายเอียง” “ยายใจ” “ยายกุเลา” “ยายทอง” “แม่ย่าท้าวทอง” และ “หลวงดำรวง” แล้วแต่ว่าตระกูลไหนนับถือสืบต่อกันมาอย่างไร ภายในซามมีเพียงรูปคนปั้นด้วยขี้ผึ้งใส่ไว้กันซามส่วนการเช่นไหว้ประจำปีจะทำเช่นเดียวกับยายในหม้อ

บนหิ้งหรือข้างฝาห้องของแต่ละบ้านจะประกอบด้วยบ้านหลังเล็ก ๒ หลังติดกัน โดยบ้าน ๒ หลังนี้ทำขึ้นง่ายๆ จากไม้กระดาน ๒ แผ่น ประกบกันเป็นหน้าจั่ววางบนฐานไม้อีกแผ่นหนึ่ง ในบ้านแต่ละหลังมีเจริญและรูป ๓ ดอก เป็นที่อยู่ของ “ปู่เชียวแม่สาธุ” ซึ่งมีลูกชายชื่อ “พ่อหลวงน้อย” และ “พ่อหลวงใหญ่” ปู่เชียว

เป็นเทพารักษ์ของบ้านหนองขาว มีเมียมาก เมียคนอื่นๆ นอกจากแม่สาวจะต้องอยู่ในตะกร้า เชื่อกันว่ายาย ๒ หลังนี้ดูกว่ายายอื่นๆ ทั้งหมด นอกจากนี้ยังมีหม้อ ๒ ใบวางคู่กันเรียกว่า “ยายตา” การเช่นไหว้ประจำปีจะทำเช่นเดียวกับยายในหม้อ

ในวันเช่นไหว้ยาย หากเป็น “ยายพระ” หมายถึงพ่อครูฤๅษีที่เป็นพ่อครูของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในบ้านหนองขาว ปู่เขี้ยวเองก็ต้องเรียก “ยายพระ” ว่า “พ่อครู” ด้วย สิ่งของเช่นไหว้นอกจากบายศรีปากชาม หมากพลู น้ำ และดอกไม้ธูปเทียนแล้ว จะต้องมีขนมเปี๊ยกปุนด้วย เมื่อเช่นไหว้แล้วห้ามนำขนมเปี๊ยกปุนนั้นมากินโดยเด็ดขาด จะต้องนำไปถวายพระทั้งหมด

ในเวลาลปกติ เมื่อมีการทำอาหารชนิดซึ่งเป็นทีโปรดปรานของยาย ก็จะต้องแบ่งไปเช่นไหว้บอกกล่าวและเรียกให้ยายกินก่อน เช่น ยายบางบ้านชอบกินแป้งจี๊ ทุกครั้งที่ทำขนมจิ้นก่อนจะบิบเป็นเส้น ต้องแบ่งไปบั้งเป็นแป้งจี๊ชิ้นเล็กๆ เช่นไหว้ยาก่อนเสมอ ในกรณีทีหลังลิ้ม การบิบเส้นขนมจิ้นในครั้งนั้นๆ มักจะออกมาไม่เป็นเส้น ยายบางบ้านชอบกินกระต่าย หากลูกหลานนำกระต่ายมาแกงกินในบ้านต้องให้ยายกินก่อน หากไม่แล้วลูกหลานอาจมีอันเป็นไปได้ เมื่อรู้ตัวแล้วต้องไปหากระต่ายมาแกงและนำมาให้ยายกินเพื่อเป็นการไถ่โทษ ส่วนยายบางบ้านชอบกินเต่า คนบ้านหนองขาวรุ่นเก่าๆ เมื่อเห็นเต่าซึ่งรู้ว่ายายชอบกินทั้งที่ไม่อยากฆ่าเต่าจึงมักจะพูดว่า “เต่าเน่า เต่าเหม็น” และไล่เต่า

ไป แต่หากเจอแล้วเจออีกก็ดู แสดงว่าเป็นความต้องการของยายก็จะต้องนำเต่ามาฆ่าแกงให้ยายกินจนได้ ซึ่งความเชื่อเรื่องเต่าและการปฏิบัติต่อผีมอญที่ว่าด้วยเต่าก็เป็นแบบเดียวกับชาวบ้านหนองขาวทุกประการ

ในกรณีที่มิบุคคลภายนอกมาพักอาศัยค้างแรมด้วย ตลอดจนการจัดงานบวชงานแต่งงานศพทุกชนิดก็ต้องจุดธูปบอกกล่าวยายเสมอ ไม่เช่นนั้นเชื่อกันว่างานที่จัดขึ้นมักจะประสบกับอุปสรรคนานาประการ

มีเรื่องเล่ากันว่า ในลูกหลานบางรายที่ออกเรือนไปโดยไม่รับยายไปอยู่ด้วยมักจะมียันเป็นไปเสมอ เช่นคนในบ้านล้มเจ็บโดยไม่รู้สาเหตุ การทำมาหากินผืดเคือง เป็นต้น

การนับถือผีบรรพชนหรือผีปู่ย่าตายายผู้ล่วงลับเป็นความเชื่อของคนอุษาคเนย์ทั่วไป ไม่ว่าตระกูลมอญ-เขมร หรือไท-ลาว โดยเฉพาะมอญที่มีข้อสันนิษฐานบางประการว่าอาจมีความใกล้เคียงทางวัฒนธรรมกับบรรพชนชาวบ้านหนองขาว อย่างน้อยเห็น

ได้จากรูปแบบการนับถือผี การใช้หม้อดินเผาเป็นสัญลักษณ์ในผีมอญบางกลุ่มในจังหวัดนครสวรรค์ อุทัยธานี ชัยนาท และนครนายก

คนมอญในบางชุมชนเห็นว่าการนับถือผีบรรพชนเป็นการกระทำที่หักด้วยมีข้อปฏิบัติละเอียดปลีกย่อยต้องระมัดระวังมาก รวมทั้งบทลงโทษที่รุนแรงเมื่อฝ่าฝืน ขณะที่คนบ้านหนองขาวมีทัศนคติเกี่ยวกับผีบรรพชนหรือยายว่า “ยาย” เป็นผู้ปกป้องดูแลลูกหลานมากกว่าที่จะเป็นภาระให้ลูกหลานต้องดูแล “ยาย” อย่างไรเสีย “ยาย” ที่ดูเหมือนสิ่งนามธรรม ก็ดูจะเป็นรูปธรรมที่เห็นได้จากการส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น ย่อมแสดงว่าประโยชน์ (Function) ทางสังคมของ “ยาย” ยังคงอยู่

โดยเฉพาะการคงอยู่ที่เหมาะสมและการพิจารณาอย่างเท่าทันและเลือกรับประโยชน์จาก “ยาย” อย่างสร้างสรรค์

การ์ตูน อาวุธบี

“โอ! มันไม่กัดหรอกค่ะ: คุณพ่อสอนมาอย่างดี แต่ทำไมได้ขี้อึเสียงรูดซิปเมื่อไหร่ มันจะกัดขี้อึ!”

